

ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Χαράλαμπος Τορτορέλης

Παιδαγωγός-Μουσειολόγος
του Ναυτικού Μουσείου της Ελλάδος

Το Ναυτικό Μουσείο της Ελλάδος είναι το μεγαλύτερο και σημαντικότερο ναυτικό μουσείο της χώρας μας, το οποίο με περισσότερα από 4.000 κειμήλια, έργα τέχνης, ιστορικά αντικείμενα, ναυτικά όργανα, διοράματα, αναπαραστάσεις, τμήματα και μοντέλα πλοίων, εκτεθειμένα χρονολογικά και θεματικά, παρουσιάζει το μεγάλο ναυτικό ταξίδι του θαλασσινού λαού μας και μας ταξιδεύει στις ελληνικές θάλασσες και στα μεγάλα ναυτικά επιτεύγματα του έλληνα ναυτικού επί του υγρού στοιχείου όλου του πλανήτη.

Οι προσπάθειες για την ίδρυση ναυτικού μουσείου στη χώρα μας είχαν αρχίσει ήδη από το 1867 με πρωτοβουλία του πλοίαρχου Γ. Ζώχου, ιδρυτή του Ναυτικού Απομαχικού Ταμείου. Τότε άρχισε η περισυλλογή αντικειμένων και εθνικών κειμηλίων σχετικών με την ελληνική ναυτική ιστορία. Ωστόσο οι προσπάθειες εκείνες δεν ευδοχώθηκαν παρά το 1949, όταν μια ομάδα διακεκριμένων προσώπων του ναυτικού και πνευματικού κόσμου της εποχής συνέταξαν το πρώτο καταστατικό της Ίδρυσης της Εταιρίας του Ναυτικού Μουσείου της Ελλάδος, με στόχο τη διάσωση της ναυτικής μας κληρονομιάς.

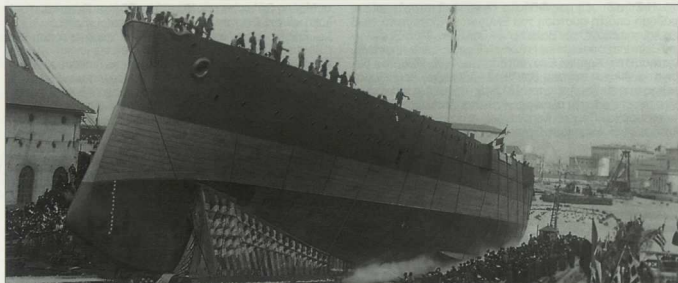
Τα εγκαίνια του πρώτου εκείνου ναυτικού μουσείου έγιναν στις 27 Ιουνίου 1955 σ' ένα μικρό, νεοκλασικό οίκημα, στην ακτή Μουστασοπούλου 18, στον λιμενίσκο της Ζέας. Λίγο αργότερα, το 1964, παραχωρήθηκε από τον ΟΛΠ ο χώρος στον οποίο στεγάζεται σήμερα το Ναυτικό Μουσείο στην πλατεία Φρεατιδός της Μαρίνας Ζέας του Πειραιά.

Ας παρακολουθήσουμε τώρα την ελληνική ναυτική δραστηριότητα μέσα στην ιστορία, όπως εξελίσσεται στις αίθουσες του Ναυτικού μας Μουσείου.

Η περιήγησή μας αρχίζει από την αίθουσα Γ, στην οποία έχει περιληφθεί τμήμα από το αρχαίο τείχος, που σώζεται τμηματικά σε όλο το μήκος της Πειραικής. Το τείχος αυτό κατασκευάστηκε μετά το 394 π.Χ. από το στρατηγό Κόνωνα. Οι κίονες των νεώσοικων του πολεμικού ναυστάθμιου των αρχαίων Ελλήνων στη Ζέα, όπου φυλάσσονταν το χειμώνα οι Τριήρεις, καθώς και αρχαίες πέτρινες άγκυρες, αμφορείς και άλλα αντικείμενα στον ίδιο χώρο, καταδεικνύουν την έντονη ναυτική δραστηριότητα και τη στρατηγική σημασία της περιοχής γύρω από το Μουσείο κατά την αρχαιότητα. Εδώ ξεκί-

1. Η πρόσοψη του Ναυτικού Μουσείου της Ελλάδος.

2. Η καθέλκυση του θυρηκού «Αβέρωφ» στο Λιβόρνο στις 12.3.1910 (από το φωτογραφικό αρχείο του Ναυτικού Μουσείου της Ελλάδος).

νάει και το ταξίδι μας στην εξέλιξη των ελληνικών πλοίων με την εντυπωσιακή «Παυρούλα», τη βάρκα με την οποία, σύμφωνα με τους αρχαιολόγους, ο προϊστορικός κάτοικος της χώρας μας μετέφερε οψιάνο, το ηφαιστειογενές πέτρωμα που χρησιμοποιούσε για να κατασκευάσει εργαλεία, από τη Μήλο στο σπήλαιό του, στο Φράγγι, στην Πελοπόννησο.

Επόμενος σταθμός στο ταξίδι μας η αίθουσα Β', με το πλοίο της Θήρας, μοντέλο που κατασκευάστηκε έπειτα από μελέτη των τοιχογραφιών της Θήρας, το μινωικό πλοίο, όπως παρουσιάζεται σε σφραγιδολίθους της εποχής, η πεντηκόντορος, όπως περιγράφεται από τον Όμηρο, η Ολκάδα, σύμφωνα με την έρευνα στο αρχαίο ναυγίο του πλοίου της Κυρήνειας και η Τριήρης, μετά την έρευνα των Morrison και Coates, οι μακέτες των νεώσοικων και της σκευοθήκης του Φλωνας, καθώς και χάρτες που αναπαριστούν τα ταξίδια των πρώτων ελληνών θαλασσοπόρων, μας δίνουν μια ολοκληρω-

μένη εικόνα για τα ναυτικά επιτεύγματα των Ελλήνων στην προϊστορική εποχή και στην κλασική αρχαιότητα.

Τα μοντέλα των πλοίων της αίθουσας Δ', ο Βυζαντινός Δρόμωνας με τα φοβερά του σιφόνια που εκτόξευαν στα εχθρικά πλοία το «υγρό πυρ», οι ενετικές γαλέρες που συνέδεαν τα ενετοκρατούμενα νησιά μας με τη Γαλινησάτη Δημοκρατία της Βενετίας και η ψαριανή γαλιότα του τουρκοκρατούμενων Ελλήνων, μας διηγούνται τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο.

Και σαλπάρουμε στην αίθουσα Ε', όπου συναντάμε σπουδαία ιστορικά κειμήλια, όπως σημαίες, προσωπικά αντικείμενα των αγωνιστών και όπλα της εποχής, ομοιώματα ιστορικών πλοίων και πίνακες σημαντικών ζωγράφων, όπως του Κ. Βολανάκη και Α. Κριεζή, που ζωντανεύουν μπροστά στα μάτια μας τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας του 1821 και φωτίζουν σημαντικά γεγονότα της Επανάστασης.

3. Η αίθουσα Γ' και εισόδος του μουσείου.

Η Στ' αίθουσα μας διδάσκει τη ναυτική ιστορία και παράδοση από τη σύσταση του Ελληνικού Κράτους το 1830 ως και την εποχή των Βαλκανικών Πολέμων. Μεταξύ άλλων εκτίθενται το ομοίωμα του πλοίου «Ενωσις», που πρωταγωνίστησε στην Κρητική Επανάσταση του 1866-1868, του βωρηκτού «Ψαρά» και του θρυλικού «Αβέρωφ», που έλαβαν μέρος στις επιχειρήσεις του 1912-13. Την εικόνα για ναυμαχίες της εποχής μας ολοκληρώνουν προσωπικά αντικείμενα του ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτη, αρχηγού του στόλου κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους, και άλλα πολλά ιστορικά κειμήλια.

Στη συνέχεια, στην αίθουσα Ζ ζούμε τον τραγικό τορπιλισμό του ευδρόμου «Ελλη» μέσα από μοντέλο του πλοίου, αντικειμένων που ανασύρθηκαν από το βυθό έξω από την Τήνο, φωτογραφιών καθώς και μέρους της ιταλικής τορπίλης που το έπληξε, ενώ μέσα από άλλα ομοιώματα πλοίων και υποβρυχίων, όπλων, θυρεών, σημαίων, κ.λπ., γνωρίζουμε τα γεγονότα και τα ηρωικά επιτεύγματα του ελληνικού στόλου κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η αίθουσα Η είναι αφιερωμένη στην ελληνική εμπορική ναυτιλία, όπου μας επεξηγείται η πορεία από την ίδρυση της ελληνικής ατμοπλοίας ως τη σημερινή εποχή που ο ελληνικός εμπορικός στόλος κατέχει μια από τις πρώτες θέσεις στην παγκόσμια κατάταξη.

Στην τελευταία αίθουσα Θ' ο επισκέπτης θα έχει την ευκαιρία να γνωρίσει τα στάδια κατασκευής ενός τρεχαντηριού σε έναν ταρανά του 19ου αιώνα, καθώς και ομοιώματα εμπορικών πλοίων που διέσχισαν την ανατολική Μεσόγειο και

τη Μαύρη Θάλασσα τον 19ο αιώνα. Εδώ εκτίθεται και η συλλογή ναυτικών οργάνων καθώς και ναυτικοί χάρτες.

Επίσης, σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο ανάμεσα στις αίθουσες Δ' και Ε παρουσιάζεται η εντυπωσιακή συλλογή του Αριστοτέλη Γνάση, εκθέματα που διακοσμούν τη διάσημη θαλαμηγό του «Χριστίνα». Πρόκειται για κοκάινα ομοιώματα πλοίων που κατασκευάστηκαν από γάλλους αιχμαλώτους των Ναπολεόντεινων Πολέμων, αντικείμενα μικροτεχνίας, ναυτικά όργανα, ελαιογραφίες με θέμα το κνήγη της φάλαινας και μοντέλα πλοίων του μεγάλου αυτού ελληνικού εφοπλιστή.

Τέλος, η αίθουσα Α' είναι ο χώρος προβολών και διαλέξεων, ενώ παράλληλα φιλοξενεί και τη Ναυτική Πινακοθήκη με θαλασσογραφίες, πίνακες με θέματα της ναυτικής ζωής και προσωπιογραφίες ναυτικών προσωπικοτήτων.

Στο χώρο του Μουσείου λειτουργεί η Ναυτική Βιβλιοθήκη, μία από τις σημαντικότερες στο είδος της στη Μεσόγειο. Διαθέτει περισσότερους από 12.000 τόμους βιβλίων και περιοδικών με θέμα τη ναυτική ιστορία, επιστήμη και τέχνη. Στη βιβλιοθήκη φυλάσσονται και πολλές σπάνιες εκδόσεις, όπως μια λατινική έκδοση της γεωγραφίας του Πτολεμαίου του 1596 ή ο Πορτολάνος του Δημ. Τάγια, έκδοση του 1800.

Σημαντικά είναι ακόμη τα αρχεία του Ναυτικού Μουσείου της Ελλάδος. Το αρχείο χαρτών αποτελείται από 500 περίπου σπάνιους χάρτες του 16ου, 17ου και 18ου αιώνα διάσημων χαρτογράφων της εποχής που μας παρουσιάζουν την ιστορία και την εξέλιξη της χαρτογραφίας του ελλαδικού χώρου.

4. Η αίθουσα Ζ.

Το ιστορικό αρχείο περιλαμβάνει σπάνια ιστορικά ντοκουμέντα που καταγράφουν την ελληνική ιστορία των δύο τελευταίων αιώνων. Τα ημερολόγια των πλοίων «Αβέρωφ», «Αμαλία», «Ελλάς» (1827-1887) και «Θεμιστοκλής» (1821) αποτελούν τις πιο αυθεντικές μαρτυρίες μεγάλων θαλασσι- νών ιστορικών στιγμών της χώρας μας, ενώ τα Αρχεία με- γάλων ναυτικών προσωπικοτήτων, όπως των Α. Κριεζή, Π. Κουντουριώτη, Π. Ραζέλου, Ζ. Μαρμαρινού, Δ. Λουνδρα, Γ. Μπλέσσα, φωτίζουν άγνωστες πτυχές της ιδιωτικής και δη- μόσιας ζωής ηρώων που πρωταγωνίστησαν στη διαμόρφω- ση του Ελληνικού Κράτους.

Το φωτογραφικό αρχείο, με πάνω από 6.000 καταγε- γραμμένες φωτογραφίες, μας δίνει μια εικόνα της εξέλιξης της εμπορικής μας ναυτιλίας, πολεμικών γεγονότων, ναυτι- κών προσωπικοτήτων αλλά και ιδιωτικών στιγμών άγνω- στων πληρωμάτων ιστορικών πλοίων, των αφανών ηρώων των ναυτικών μας επιτευγμάτων. Παράλληλα, χιλιάδες φω- τογραφίες περιμένουν τη σειρά τους για καταγραφή.

Το αρχείο σχεδίων πλοίων παρουσιάζει τα στάδια ναυ- πήγησης, συντήρησης και εξοπλισμού πλοίων που έγρα- ψαν την ελληνική ιστορία και πρωταγωνίστησαν για την απελευθέρωση του Αιγαίου, πλοίων που συναντάμε συχνά στα βιβλία της ιστορίας μας και μας φαντάζονται μυθικά.

Τέλος, από το κινηματογραφικό αρχείο αξίζει να ανα- φερθούν οι μοιροπιές του Ε. Δήμα που παρουσιάζουν το εξερευνητικό ταξίδι του Byrd το 1933-35 στον Ανταρκτικό Ωκεανό, στο οποίο συμμετείχε και ο ίδιος ως μέλος της εξε- ρευνητικής ομάδας. Οι μοιροπιές αυτές και η εικόνα που

κρύβουν αποτελούν ένα σπάνιο ντοκουμέντο της παγκό- σμιας ιστορίας.

Το έργο του Ναυτικού Μουσείου της Ελλάδος συμπλη- ρώνεται και με μια μεγάλη εκδοτική προσπάθεια. Με ειδι- κές εκδόσεις φροντισμένες από το επιστημονικό προσωπι- κό αλλά και από τα σχεδόν 2.000 μέλη του από τον ναυτι- λιακό κόσμο και όχι μόνο, ρίχνεται φως σε συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα, ενώ το τριμηνιαίο περιοδικό *Περιήλους Ναυτικής Ιστορίας* φιλοδοξεί να αναδειχτεί σε μέσο κατα- γραφής της σύγχρονης ναυτικής ιστορίας και του μουσειο- λογικού προβληματισμού.

Η εκπαιδευτική προσφορά του μουσείου αποτελείται από προγράμματα και εκπαιδευτικές Ξεναγήσεις για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και για ενήλικες. Τα αναβαθ- μισμένα εκπαιδευτικά προγράμματα ΤΡΙΤΩΝΑΣ παρουσιάζου- ν με ψυχαγωγικό τρόπο στα παιδιά την εξέλιξη της ελ- ληνικής ναυσιπλοΐας από την προϊστορία μέχρι τη σύγχρο- νη εποχή και ζωντανίζουν μυθικές θαλασσινές υπάρξεις και περιπέτειες στη Μεσόγειο.

Τέλος, στο Ναυτικό Μουσείο της Ελλάδος λειτουργεί το πωλητήριο που φιλοδοξεί να αποτελέσει όχι μόνο πωλη- τήριο αναμνηστικών από την επίσκεψη στο Μουσείο, αλλά ένα χώρο που μας προσφέρει ποιοτικά δώρα που μας προ- καλούν να ανακαλύψουμε την ιστορία τους και να ξαναγυ- ρίσουμε για έρευνα στους χώρους του Μουσείου, καθώς και επιστημονικά βιβλία που θα εξυπηρετήσουν τους μαθη- τές, φοιτητές και ερευνητές που ασχολούνται και ενδιαφέ- ρονται για την ναυτική μας κληρονομιά και παράδοση.

5. Η αίθουσα Ε.